

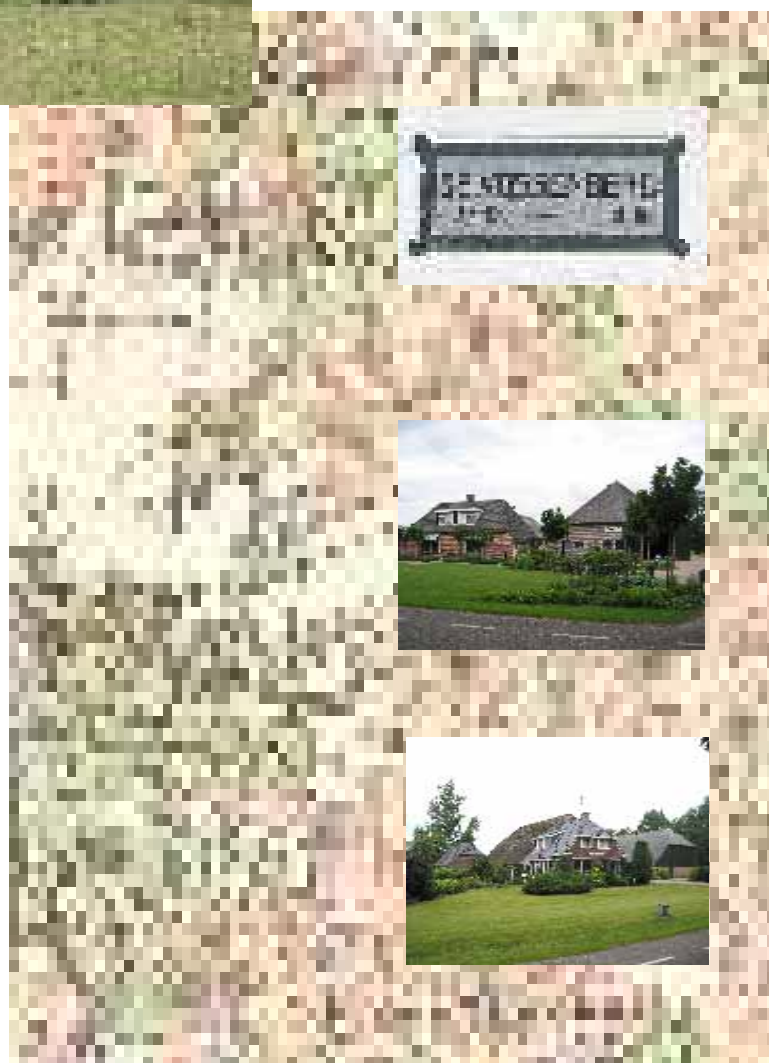
't Aol hoes - Laaghalen

Landgoed De Vossenbergh

Vitesse

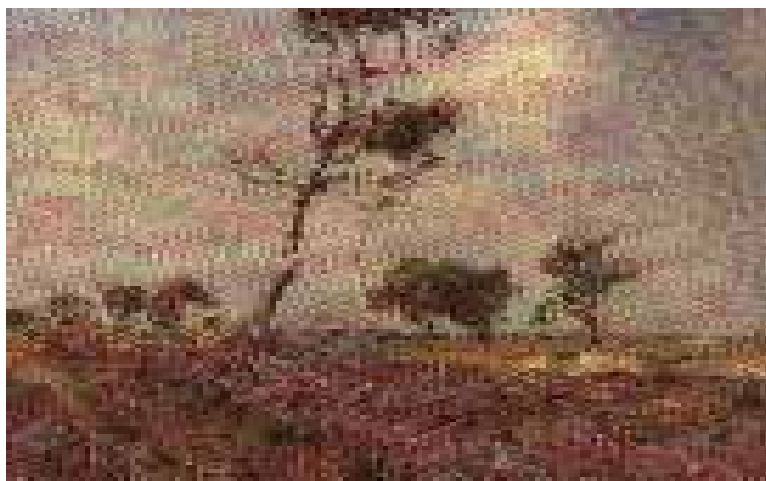
Jeugdherinneringen (2-1)

't Huus van Roel Reijntjes

Drentse schilderijen

‘De Drentsche heide gaf aan menig arbeider een daggeld.’ Hierover vertelt onze Beiler verteller in zijn Jeugdherinneringen (2-1), (25-30). Hieronder is een schilderij (olieverf op doek) van L.A. Roessingh, voorstellende een heidelandschap afgebeeld. Ontleend aan: Roel Sanders, *Schilders van Drenthe*, Zuidwolde 2001, 192

Het schilderij hierboven laat een volop bloeiende heide in 1945 zien. Albert Doedens schrijft hierover in het boek *Louis Albert Roessingh. Drenthe - Antwerpen vice versa* (Zuidwolde 1981) op pagina 93 dat de volop bloeiende heide haast iets te maken moet hebben met de vreugde van Roessingh over het juist beëindigd zijn van de Tweede Wereldoorlog. Bij alle afgebeelde heidelandschappen uit de periode van voor de oorlog is er nauwelijks één, waarop bloeiende heide te zien is.

Inhoud

II:	Drentse schilderijen
1-6:	't Aol hoest te Laaghalen <i>G.J. Dijkstra</i>
7-14	Landgoed DE VOSSENBERG <i>R. Gerding</i>
15-24	Het gele gevaar <i>E. Stel en T.L. Kroes</i>
25-30	Jeugdherinneringen <i>W. Bazuin-Brinkman, G.J. Dijkstra en H.J. Vos</i>
31	Schenkeningen
32	Lezingen
III	Zoas 't moet bliev'n... ... 't huus van Roel Reijntjes

Foto's omslag voorzijde:

Op de voorzijde van de omslag is een foto te zien van het landhuis De Vossenbergh.

Op de afgebeelde kaart van het gebied ten oosten van Wijster (1906) staan drie foto's: een gevelsteen, de Eveline Hoeve en Achter de Spannen.

Adressen auteurs:

- W. Bazuin-Brinkman, Volmachtenstraat 2, 9414 AL Hooghalen.
- drs. G.J. Dijkstra, Pinksterbloem 42, 9411 CH Beilen.
- drs. R. Gerding, Lheebroek 29, 7991 PM Dwingeloo
- T.L. Kroes, Hijkerweg 19, 9411 LS Beilen.
- E. Stel, De Venne 20, 9411 BW Beilen
- H.J. Vos, Oosteinde 12, 9415 PA Hijken.

Prijs: • 4,50

Hoofd- en eindredactie

vakature - hoofdredacteur
T.L. Kroes (eindredacteur), Hijkerweg 19,
9411 LS Beilen, tel. 0593-541581.

Redactie-leden

drs. R. Gerding, Lheebroek 29, 7991 PM
Dwingeloo, tel. 0593-541844.

J. Hoogeveen-Zuidberg, Westeinde 23,
9415 PG Hijken, tel. 0593-524615.

H. Martena, Schapendrift 109,
9411 BN Beilen, tel. 0593-524623.

F. Timmerman-Stevens, Smilderweg 2D,
9414 AD Hooghalen, tel. 0593-592251.

Bestuur

drs. G.J. Dijkstra (voorzitter), Pinkster-
bloem 42, 9411 CH Beilen, tel. 0593-541848.

W. Bazuin-Brinkman (secretaris),
Volmachtenstraat 2, 9414 AL Hooghalen,
tel. 0593-592657.

H.J. Vos (penningmeester), Oosteinde 12,
9415 PA Hijken, tel. 0593-523028.

A. Zantinge (ledenadministrateur),
Westkamp 9, 9415 RC Hijken,
tel. 0593-523418.

E. Beuving, Pr. Bernhardstraat 1K,
9411 KH Beilen, tel. 0593-524382.

F. Biemold, Vonderkampen 136,
9411 RH Beilen, tel. 0593-524772.

G. Drenth-Barkhof, Dahliastraat 20,
9411 GP Beilen, tel. 0593-524440.

H.L.G. Schuur, Nieuwe Es 10,
9418 PS Wijster, tel. 0593-562412.

Lidmaatschap

Het lidmaatschap van de vereniging bedraagt
• 15,-. Bankrekeningnummer: 3065.27.774
t.n.v. Hist. Ver. Gem. Beilen. Rekening-
nummer Postbank: 3090700 t.n.v. Hist. Ver.
Gem. Beilen.

Opgave lidmaatschap en ledenadministratie:
A. Zantinge, Westkamp 9, 9415 RC Hijken,
tel. 0593-523418.

Het opzeggen van een lidmaatschap dient
SCHRIFTELIJK te geschieden bij A. Zantinge
voor 1 november. Voor alle informatie be-
treffende het tijdschrift:

A. Zantinge, Westkamp 9,
9415 RC Hijken, tel. 0593-523418.

Copyright

Het overnemen van foto's en/of artikelen
of delen daarvan is slechts toegestaan na ver-
kregen schriftelijke toestemming van de
eindredacteur.

Productie: Uitgeverij Drenthe

Druk: Fa. Kerkhove

ISSN-nummer: 1380-3301

Zo as 't moet blieven... ... 't huus van Roel Reijntjes

Boven: De woning van Roel Reijntjes anno 2003.

Onder links: Detail van de voordeur

Onder rechts: Blik op de binnenplaats

Op de achterzijde van de omslag:

*Boven: De binnenplaats met het beeld van Roel Reijntjes, ge-
maakt door Bert Kiewiet.*

Linksonder: Portret van Roel Reijntjes, gemaakt door Ger Siks.

Rechtsonder: De schrijftafel van Roel Reijntjes.

Foto's: T.L. Kroes

't Aol Hoes te Laaghalen

G.J. Dijkstra

Aan de Boermarkeweg 11 staat de boerderij 't Aol Hoes van de familie Vanderveen. Het is één van de zeven beschermde monumenten in de gemeente Beilen.¹⁾

De oostgevel

Noten

- 1) Gemeentearchief Beilen (GAB), Monumentenzorg.
Het gaat hierbij om de volgende beschermde monumenten in Beilen: de Nederlands Hervormde kerk, de molen in Makkum, de woning Julianastraat 28 en de woning Kruisstraat 6; in Hooghalen: 't Aol Hoes (boerderij aan de Boermarkeweg 11 te Laaghalen); Huize Dennenrode, Zwiggelterweg 4; in Ter Horst: boerderij Ter Horst 7.

Het complex bestaat uit een boerderij met een aangebouwde schuur, die later in de lengte is vergroot en vermoedelijk ooit gebruikt is als schaapskooi. Rond 1850 is het woonhuis vergroot en zijn er vermoedelijk wat aanpassingen aan de bijgebouwen geweest. De boerderij behoort tot het zogenaamde 'hallenhuistype' met diepliggende achterbaander en middenlangsdeel. In de jaren zeventig van de 20ste eeuw is de boerderij aangepast en gerestaureerd. De boerderij is aan zijn agrarische bestemming onttrokken en wordt nu door de familie Vanderveen als woning gebruikt. Verder staat op het complex een bijschuur, die zich nog in de ambachtelijke staat van de eerste helft van de 18de eeuw bevindt.

Het boerderijcomplex is van cultuur-historisch belang vanwege de verdere ontwikkeling van een ouder boerderijtype en van architectuur-historisch belang vanwege de vormgevingen en het materiaalgebruik.

De constructie

De boerderij (voorhuis en schuur) heeft een constructie van ankerbalkgebinten met meervoudige schoren. De muren en de schoorsteen zijn van baksteen opgetrokken. Het dak is een zogenaamd afgewolfd (= afgeschuind dak) rietdak met een gevlochten nok en kuif (= het geornamenteerd bovenstuk, waarmee de daknok eindigt).

In het woongedeelte bevinden zich 15-ruits schuiframen, waarvan het onderste deel met luiken is afgedekt.

De gevels

De oostelijke zijgevel heeft onder de muurplaat een stroomlaag (= laag metselwerk waarin de stenen onder enige helling geplaatst worden om een opening onder liggers enz. te vullen). In deze gevel bevindt zich een deur met een bovenlicht (= bovenramen). De kopse gevel heeft twee halfronde gietijzeren zolderramen en een gietijzeren rondvenster op de zuidwesthoek.

De westgevel heeft onder meer twee deuren en vierruits ramen met luiken.

De schuurgevel heeft kleine stalvensters, afgewisseld met mestdeuren.

In de achtergevel bevindt zich een diepliggende baander met daarin een loopdeur en een overhoeks geplaatst vierruits raam.

In de zijwand in deze baander is een staldeur.

De baander met rechts de aangebouwde hooischuur

Boven: Ramen in de oostgevel

De kopse gevel

Rond raam in de kopse gevel

Westgevel

Vierruitsraam in de westgevel

Detailopname van het riet van de schuur

Een ingang van de schuur

- 2) GAB, Monumentenzorg
- 3) In 1645 woonde Rutger Reinders als pachter op deze boerderij, die vijf gebint groot was, waarbij elk gebint 23 voet telde. Bij de boerderij stond eveneens een schapehok, dat uit vier vakken van elk 18 voet bestond.
- 4) De pachters van de boerderij moesten in de 17de eeuw dan ook hun diensten aan de grotere boeren binnen de boermarkte van Halen aanbieden om verzekerd te zijn van een bestaansminimum.

De aanbouw

De aanbouw, de zogenaamde verlengde staart, heeft een gemetselde basis en een houten opbouw, deels met strobedekking en wordt gedekt door een zwaar geaccentueerde rieten kap met gevlochten stronok. In deze aanbouw bevinden zich verschillende stal- en wagendeuren.²⁾

De bewoners

In de 16de eeuw behoorde de boerderij bij de bezittingen van het klooster te Assen. Toen de kerkelijke goederen op het einde van de 16de eeuw werden geconfiscieerd, werd het bestuur van het gewest Drenthe de nieuwe eigenaar van de boerderij.³⁾

De boerderij was in het midden van de 17de eeuw in vervallen staat. In het belastingregister wordt de behuizing als 'olt ende vervallen' omschreven. De getaxeerde waarde van de behuizing was 200 gulden. Bij de boerderij hoorde elf mudde bouwland. Verder had de pachter een vierde waardeel in de gemeenschappelijke gronden van de boermarkte. De totale getaxeerde waarde van boerderij en land was 1.506 gulden.

Deze boerderij was in de 17de eeuw niet meer dan een keuterbedrijf. Een volwaardig bedrijf had in deze periode een getaxeerde waarde, die boven de 5000 gulden lag en daarnaast nog een vol waardeel en ruim 30 mudde bouwland.⁴⁾

Op het einde van de 17de eeuw was Jan Smits landbouwer op dit bedrijf. In de tweede helft van de 17de eeuw was het landbouwareaal toegenomen, want volgens het haardstedenregister van 1691 had Jan Smits vier paarden om de akkers op de bouwtes te bewerken. Van 1742 tot 1754 wordt Jan Pieters met drie paarden als bewoner vermeld.

Van 1764 tot 1784 was Jan Luirts pachter van de boerderij,

daarna was hij eigenaar. Hij bezat twee paarden.⁵⁾ In de zomer van 1789 ging Jan Luirts failliet. Hij had onder andere schulden bij Roelof Luirts (wegens begrafenis-kosten) 10 guldens; bij Hendrik Roelofs (Hooghalen) 9 guldens; Willem-tjen Roelofs (dienstbodenloon) 22 guldens; de laatste twee jaar 'ervehuire', 137 guldens; Hendrik Jans (Eursinge), 75 guldens; Klaas Boer (Holthe) 100 guldens; Lambert Hendriks (?), 100 guldens; Luit Jans (Koekange), 108 guldens; Roelof Lugies (Orvelte) 100 guldens; Roelof Luirts (Halen), 37 guldens.⁶⁾

Op het einde van de 18de eeuw woonde Roelof Jacobs met twee paarden op de boerderij.⁷⁾ Hij was in 1797 getuige bij de verkoop van de boerderij door de Landschap Drenthe aan Hendrik Jans Schuiring uit Halen. Hij kocht de boerderij voor 2500 guldens.⁸⁾

In 1799 en 1804 werd als bewoner Jan Timmer vermeld. Medebewoner in 1799 was Derk Berends.⁹⁾

In 1807 werd als eigenaar vermeld Hendrik Jans Schuiring. Het bouwland bedroeg toen 27 mudde, de hoeveelheid hooi werd vermeld als 9,5 dagwerk en de eigenaar bezat een driekwart waar-deel op de gemeenschappelijke gronden.¹⁰⁾

In 1815 woonde Jan Thijs met zijn gezin op de boerderij. Het gezin telde zeven personen.¹¹⁾

In 1830 woonde op deze boerderij Lucas Jans Oosting (70 jaar) met zijn zoon Jan Lucas Oosting (43 jaar), beiden geboren te Vries.¹²⁾ Laatstgenoemde was getrouwd met Aaltje Hendriks Strijks, geboren ca. 1803, gedoopt te Beilen. Vermoedelijk pachtten vader en zoon Oosting deze boerderij.

In het kadasterregister van 1832 wordt Jacob Arends Vrijs als eigenaar vermeld.¹³⁾

20ste eeuw

In het begin van de 20ste eeuw was Geert Vrijs eigenaar van de boerderij. Tussen 1912 en 1975 waren achtereenvolgens eigenaar: Jan Niessing (1912-1920), Jan Wiggerink (1920-1950),

Voor de restauratie

Bewoners 20ste eeuw

1905-1914	Klaas Hofsteenge
1914-1920	Roelof Smeenge
1920-1932	Geert Bouwman
1932-1937	Alfert Hoekstra
1937-1948	Wirardus Zwaneveld
1948-1954	Jan Oldenkamp
1954-1956	Jan Wiggerink
1956-1957	Piet Zinger
1958-1975	Lammert Oldenkamp
1976-heden	J. Vanderveen

5) Drents Archief (DA), Oude Staten Archieven (OSA) 868/869, haardstedenregisters

6) DA, Etstool 14, 65146vo, 4-7-1789

7) Ibidem

8) DA, Schultegerecht Beilen

9) Ibidem

DA, OSA, inv. 1383

10) DA, OSA, 1807

11) GAB, Volkstelling 1815

12) GAB, Volkstelling 1830

13) DA, Kadaster 1832

De restauratie in 1977

Lubertus Wiggerink (1950-1969) en Lammert Oldenkamp 1969-1975).

Vanderveen

Begin 1975 kocht J. Vanderveen de boerderij Laaghalen 4 met bijgebouwen en ongeveer 45 are grond van L. Oldenkamp, landbouwer te Laaghalen. In 1975 werd deze boerderij niet meer bewoond. Oldenkamp gebruikte haar als bedrijfsgebouw.

Vanderveen was al enige tijd op zoek naar een authentieke Saksische boerderij. Om de boerderij weer bewoonbaar te maken had hij talrijke deskundigen om advies gevraagd. Hij was voornemens om de boerderij in zijn oorspronkelijke staat te herstellen en weer bewoonbaar te maken. Er ontstond direct een probleem. Een oplettende ambtenaar wist zich nog te herinneren, dat Oldenkamp in 1972 een bedrag van f. 1.500,— had ontvangen voor het onttrekken van de boerderij aan het 'woningbestand'. Krotopruiming heet dat. Om deze reden verzocht Vanderveen het gemeentebestuur de boerderij weer in het woningbestand op te nemen. Een paar dagen later schreef Oldenkamp aan het gemeentebestuur, dat hij verzuimd had om Vanderveen in te lichten over de premie die hij van het gemeentebestuur had ontvangen. Hij was gaarne bereid het bedrag terug te storten.

Een ander probleem was de agrarische bestemming die op het gebied rustte. Vanderveen beloofde op 27 mei 1975, twee dagen voordat het college in besloten zitting de fractievoorzitters zou raadplegen, dat hij de agrarische bedrijfsvoering van zijn 'naoers' op geen enkele wijze zou beletten. Dit punt woog zwaar. Het leidde zelfs tot een verdeeldheid in het college. Burgemeester A.A. Beckeringh van Rhijn en VVD-wethouder A.K. Mulder waren van mening, dat de bouwvergunning moest worden verleend. Wethouder A.A. Boersma (PvdA) was er op tegen. Hij voorzag in de toekomst een mogelijke botsing tussen de agrarische functie en de woonbestemming. De Beiler gemeenteraad zou het laatste woord hebben.

Al in een vroeg stadium had Vanderveen hulp ingeroepen van een raadsheer, mr. T. Knoop uit Groningen. In juni 1975 voerde Vanderveen met Knoop overleg over het bestemmingsplan. Vanaf het begin adviseerde Knoop om zich bij notariële akte te verplichten om nimmer hinderbezwaren in te dienen tegen de agrarische bedrijfsvoering van Oldenkamp en andere huidige en toekomstige eigenaar-gebruikers van boerenbedrijven binnen een straal van twee kilometer op straffe van een boete van f. 50.000,—.

Vanderveen ondervond ook veel morele ondersteuning van de Bond Heemschut. De 'gedelegeerde' van deze bond schreef aan de gemeenteraad, dat het een bijzonder gelukkige omstandigheid

was dat een particulier bereid was een restauratie van een oud pand uit te voeren zonder gebruik te maken van allerlei subsidie-regelingen van rijk, provincie en gemeente. Om deze reden zou de Bond Heemschut de boerderij ook niet op de monumenten-lijst plaatsen. Men zou het onvoorstelbaar vinden wanneer deze karakteristieke bebouwing, 'welke door zeer gelukkige omstan-digheden tot nu voor sloop gered', door administratieve forma-liteiten verloren zou gaan.

Op vrijdag 27 juni 1975 vond de raadsvergadering plaats. On-der punt 3, de Ingekomen Stukken en Mededelingen, werd als eerste behandeld het 'voorstel inzake de verbouw van het pand Laaghalen 4 door de heer J. Vanderveen te Assen'.

Tijdens de raadsvergadering bleek, dat het College nog steeds verdeeld was over de bouwaanvraag. Ook de raad oordeelde verdeeld over de aanvraag. Raadslid J.H. Dijkema (Christelijke Groepering) stelde in een stemverklaring, dat hij wel voor zou stemmen, mits in de voorwaarden zou worden opgenomen dat Vanderveen de boerderij permanent zou bewonen. Raadslid J.E. Hidding (PvdA) stelde zich op achter zijn wethouder. Hij merkte verder op, dat de eigenaar van de voormalige varkensschuur, L. Oldenkamp, indertijd een krotopruimingspremie heeft ontvangen. "Niemand heeft toen getracht de boerderij voor het nageslacht te bewaren," aldus Hidding. Ook vreesde hij in de toekomst een botsing tussen agrarisch en particulier woonbelang. Bovendien vond hij dat er in het verbouwingsplan nogal wat veranderingen waren die de oude stijl teveel aantasten. Raadslid Hop (VVD) meende daarentegen dat deze karakteristieke boerderij voor de gemeente behouden moest blijven.

Uiteindelijk stemden negen van de dertien fractieleden voor de 'woonfunctie' van de voormalige 'varkensschuur' te Laaghalen. Wethouder Boersma kreeg in zijn afwijzende houding alleen de steun van zijn PvdA-fractiegenoten met uitzondering van Derk Talens. Deze PvdA-er stemde voor.

Op 7 juli 1975 werd door de gemeente een brief opgesteld, waarin Vanderveen werd meegedeeld dat men medewerking zou verlenen aan een herziening van het bestemmingsplan landelijk gebied, waardoor het mogelijk zou worden dat Vanderveen de varkensschuur tot woning zou kunnen opknappen.

Begin 1976 waren alle formaliteiten rond en kon in het voorjaar worden gestart met de verbouwing. Ruim een half jaar later be-trok de familie Vanderveen de gerestaureerde Saksische boer-derij. <.

Fotowerk: T.L. Kroes (situatie 2003) en fam. J. Vanderveen.

Rietdekker Geert Fokkens van de Hijkerweg uit Beilen aan het werk met het dak.

't Schienvat voor de restauratie

Na de restauratie

Landgoed De Vossenbergh

R. Gerding

Landgoed De Vossenbergh bij Wijster werd vanaf 1915 ontwikkeld. In 1918 werd het landhuis De Vossenbergh gebouwd. Hier volgt een overzicht van de historie die bij het landgoed hoort.

Geschiedenis

Wijster en het omliggende gebied heeft een lange bewoningsgeschiedenis. In 'Van Wisnare tot Wijster' is beschreven, dat bij opgravingen resten van nederzettingen, munten, kleding en schoeisel zijn gevonden, gedateerd vanaf 150 na Chr. In de 4de eeuw na Chr. kon men zelfs spreken van een groot dorp. In 1206 werd Wijster bij een uitruil van het klooster in Ruinen met de bisschop van Utrecht voor de eerste keer genoemd in een kerkelijke akte als Wisnare. Ook op het Landgoed De Vossenbergh zijn de restanten te vinden van vroegere bewoning. Op het Landgoed vindt men twee grafheuvels, één in het gebied Westerhaar en de andere op De Vossenbergh zelf. Verder zijn hier nog verdwenen grafheuvels getraceerd en is er een urnenveld gevonden. In het gebied Westerhaar zijn er naast de grafheuvel ook vondsten van neolithisch en paleolithisch vuursteen en aardewerk uit de Trechterbekercultuur gedaan.

Het enorme veen- en heidegebied met enig bouw- en grasland, samen zo'n 120 ha, werd omstreeks 1915 als geldbelegging gekocht door de N.V. Landmaatschappij Drenthe. De aandeelhouders van deze maatschappij waren grotendeels plantagehouders uit Nederlands-Indië. In 1917 was het gebied uitgebreid tot 500 ha. Directeur was J. ten Sijthof uit Hilversum en later diens zoon. Behalve het veiligstellen van belegd kapitaal had de instelling het idealistische doel de woeste gronden in cultuur te brengen, productief te maken en een bijdrage te leveren aan het

De ligging van het Landgoed De Vossenbergh

tot stand brengen van een aantrekkelijk en gevarieerd landschap. Men had het standpunt dat dit nuttig was voor Nederland en in het bijzonder voor het 'arme' Drenthe. Men noemde het aangekocht gebied Landgoed De Vossenbergh naar de naam van een prehistorische grafheuvel. Het beheer van het Landgoed werd in handen gegeven van de Nederlandsche Heidemaatschappij (het huidige Arcadis). Vanuit de boerderij aan de Hamweg (het Hamveld) en het latere landhuis De Vossenbergh (1918), werden de werkzaamheden uitgevoerd en begeleid. Op de Vossenbergh-boerderij met toen nog een grote kapschuur woonde de familie Venema. Jan Venema was opzichter. Het werk (planten van bos, ontwatering en ontginning e.d.) werd meest uitgevoerd door arbeiders uit Wijster. Gelijktijdig met een aantal nieuwgebouwde boerderijen werd grond in pacht uitgegeven en werden zandwegen aangelegd, terwijl bestaande zandwegen werden verhard. Het leek de directeur van de N.V. Landmaatschappij Drenthe ook van belang een verbinding over water te hebben. Daarom werd tussen 1923 en 1926 het Linthorst Homankanaal gegraven. Dit kanaal vormde een verbinding tussen de Hoozeveense Vaart en de Beilervaart.

Tijdens het graven stuitte men op een enorme steen die in 1950 naar Beilen is getransporteerd. Daar werd hij gebruikt voor het monument 1940-1945 aan de Torenlaan. Het bos ten westen van het kanaal waar de steen gevonden is, heet nog steeds 'Dikke Steen'. Een kaart van 1940 laat zien dat er in 25 jaar grote delen zijn bebost en in cultuur gebracht, maar er zijn ook grote stukken heidegrond in oorspronkelijke staat gebleven.

Na de Tweede Wereldoorlog bleek dat de meeste joodse aandeelhouders de oorlog niet hadden overleefd. Dit had dan ook het einde van de N.V. Landmaatschappij Drenthe tot gevolg.

In 1946 werd het Landgoed verkocht aan een Twentse textiel-fabrikant uit Almelo, Doede Doedens Breuning ten Cate. Hij woonde in Santa Barbara (Californië) en had daar ondermeer plantages. Hij kocht het Landgoed De Vossenbergh als beleggings-object. De Nederlandsche Heidemaatschappij bleef het Landgoed beheren. Onder dit beheer zijn bijna alle heidegronden op Landgoed De Vossenbergh in cultuur gebracht en bebost. Ook werd het Landgoed gebruikt als jachtgebied, eerst door Doede Doedens Breuning ten Cate, later door zijn zoon Berto.

Eind jaren zestig veranderde er veel door de ruilverkaveling: beekjes werden gekanaliseerd en er kwamen stuwen en duikers in vanwege de waterbeheersing voor de landbouw en de meeste nog aanwezige woeste grond werd omgezet in landbouwgrond. In de loop van de jaren zestig en zeventig van de 20ste eeuw zag de familie Breuning ten Cate zich genoodzaakt gedeelten van het

Ligging van het landgoed

Als we vanaf Spier op de kruising in Wijster langs café Pot naar het oosten gaan, komen we op de Bruntingerweg. Vanaf de brug over het Linthorst Homankanaal heet de weg Hamveld. Deze weg doorkruist De Vossenbergh van west naar oost en het Linthorst Homankanaal min of meer van zuid naar noord. De brug ligt ongeveer in het midden van De Vossenbergh. Ten westen van Wijster aan beide zijden van de Wijsterseweg ligt Westerhaar. Hier was vroeger het Biologisch Station gevestigd. Ook dit gebied behoort bij het Landgoed Vossenbergh. Het ligt hoog op het Drentse Plateau, precies op de waterscheiding van twee stroomgebieden, die van het Oude Diep en van de Beilerstroom. Het Oude Diep stroomt aan de zuidkant via de Altinghorst langs het landgoed en aan de noordzijde vindt men de Eekmaten, de zuidelijke en de noordelijke St. Niklaasbeek en het Scharrebroek die afwateren op de Beilerstroom. Het Landgoed De Vossenbergh is nu in het bezit van Het Drentse Landschap en vormt een schakel tussen Nationaal Park Dwingelderveld, het Holterzand, het Scharreveld en het gebied Goudplevier (het Mantinger-en Balingersand).

Peter Breuning ten Cate en Roelof Oosterloo, 1973

Vondsten

Ook overblijfselen van bewoners die er 500 jaar geleden leefden, werden gevonden. In 1901 stuitte de veenarbeider Lenze Bakker bij het turfsteken in een veentje op drie veenlijken met resten van kledingstukken en schoeisel. De kleding deed denken aan de textielvondsten op Nova Zembla en op Spitsbergen. Tevens vond men er later munten en een koperen ketel met munten. Hierdoor was de datering van de vondsten vrij gemakkelijk: de oudste munt was geslagen in 1468 en de jongste in 1585. De vindplaats was het vroegere Oostwestveen vlakbij de Eekmaten op het Landgoed De Vossen-berg. De vondsten zijn ondergebracht in het Drents Museum in Assen.

Het landhuis De Vossen-berg, gefotografeerd in 1918.

landgoed van de hand te doen. In 1974 kon Het Drentse Landschap de kern van het landgoed, ruim 150 ha, kopen. In 1976 werd nog eens 120 ha gekocht. Alle heide was toen al bebost of in landbouwgrond veranderd. De lopende pachtcontracten bleven gehandhaafd. In de jaren negentig van de vorige eeuw traden weer de nodige veranderingen op. De met veel moeite in cultuur gebracht gronden werden in het kader van natuurontwikkelingsprojecten aangepakt en weer omgevormd tot natuurterreinen. Het gebied 'Westerhaar' bestond rond 1900 uit veen, heide en het westelijk deel van de Westeresch in Wijster. De N.V. Landmaatschappij heeft ook daar bos aangeplant, vooral langs de weg Wijster/Spier. Halverwege de dertiger jaren van de vorige eeuw zag de situatie met het aangeplante bos er ongeveer zo uit als tegenwoordig.

Het landhuis De Vossen-berg

Het landhuis werd gebouwd in 1918 als landgoedboerderij met ernaast een grote kapschuur voor landbouw- en ontginningsmateriaal. In het achterhuis was een paardenstalling en naast het landhuis was een stookhok gebouwd.

De boerderij werd door de familie Venema bewoond. Jan Venema was opzichter bij de Nederlandse Heidemij. en hield toezicht op de werkzaamheden en hielp mee in het bos. Toen in 1946 Doede Doedens Breuning ten Cate het landgoed kocht, werd de boerderij een jachthuis. Hij was een fervent jager en

richtte de voorkamer in als jachtkamer. Zijn zoon Berto hield nog meer van de jacht en verbouwde de paardenstallen tot jachtkamer. Het voorste gedeelte van de boerderij was woonruimte voor de bosbaas/beheerder.

De familie J. Venema werd door de familie H. Hatzmann opgevolgd. Hein Hatzmann beheerde de bomenkwekerij en was bosbaas/uitvoerder. Als er werd gejaagd, kookte zijn vrouw, Gees Hatzmann, voor de jagers. Inmiddels was de grote kapschuur afgebroken. In de jaren 1963 en 1964 werkten er nog vier mensen in vaste dienst op De Vossenbergh. Zij deden het beheer en onderhoud in dienst van de Nederlandse Heidemij. Het landgoed moest wel in eigen onderhoud kunnen voorzien. Die vier mensen waren Jans Eefting, Hein Hatzmann, Hilbert Oosterloo en Albert Oosterloo. De broers Oosterloo werkten er tot zij beiden een andere functie elders in het land kregen, Jans Eefting en Hein Hatzmann stopten er mee vanwege hun leeftijd en veel werk werd uitbesteed aan onderaannemers. Jannes Brandsma ging in 1963 op het Landgoed werken voor de Nederlandse Heidemij., eerst als opzichter en later als hoofdvoerder. Hij kwam van Staatsbosbeheer. Hij ging wonen in een huis aan het Linthorst Homankanaal dat later door de Nederlandse Heidemij. werd aangekocht. Het was bedoeld als werkplaats en materiaalstation. Hier werkte eerst Hilbert, zoon van Roelof Oosterloo. Later kwam Jannes Brandsma; hij regelde ondermeer het bosonderhoud en het ophalen van de pacht.

In 1955 ging de familie Oosterloo op het landgoed wonen. Roelof Oosterloo was al sinds 1946 jachtopziener, eerst op het terrein van de VAM (Essent Milieu), later voor een jachtcombinatie uit Emmen en vanaf 1949 op De Vossenbergh.

De familie Oosterloo woonde eerst op de Emelangen in Wijster, waar Oosterloo nog een boerenbedrijfje had. Toen ze op De Vossenbergh kwamen wonen werd er voor hen een bungalow gebouwd, terwijl de familie Hatzmann op het landhuis bleef wonen. In juli 1973 ging de zoon van Berto Breuning ten Cate, Peter Breuning ten Cate, met zijn vrouw Marian en hun één maand oude dochter in het landhuis wonen. Peter Breuning ten Cate kwam in dienst van de Ned. Heidemij. De familie Oosterloo bleef in de bungalow op het landgoed wonen, aan dezelfde oprijlaan als het landhuis, maar iets meer in de richting van Wijster.

Mevrouw Femmie Oosterloo, de weduwe van Roelof, woont al weer lange tijd in 'Het Stroomdal' in Beilen. Zij kan nog boeiend vertellen over de tijd op het landgoed. Die verhalen kunt u vinden onder het kopje 'De jacht' in dit artikel. De bungalow wordt nu door het Drentse Landschap verhuurd.

Toen in 1978 het landgoed door omstandigheden (voornamelijk

Gevelstenen op het Landhuis De Vossenbergh

De bungalow bij Landgoed De Vossenbergh

Roelof Oosterloo en zijn zoons

Boerderij Veldwacht: A. van der Tuuk, R. Wolbers en gebr. H. en J. Dolfing.

Eveline Hoeve: R. en W. Duinkerken, Klaas van der Tuuk en H. Koekoek.

Wierdsma Hoeve: E. van Es, H. Jansen, A. Dolsma en P. Dolsma.

De Stroet: J. H. van Dalen, G. Dekker, R. Woldman en R. Tol.

Achter de Spannen: W. Stevens, fam. Nieuwenhuizen, fam. Barendrecht, S. Pol en H. J. Prins.

De Phoenix: J. de Lange, gebr. H. en J. Dolfing (later verkocht aan de gemeente Beilen).

Witte Venen: W. van de Werf, B. Bethlehem en J. Betlehem.

Wijsterbroek: P. Polter, H. Tol en R. Tol.

Hamveld: L. Kramer, Joh. Kramer en L. Kramer.

Zwiendiek: R. Duinkerken, A. Noordhuis en D. Noordhuis.

Westenenk: H. Jansen (geëmigreed naar Canada) B. Oosterhof en L. Oosterhof.

De families die de boerderijen niet in de loop van de tijd hebben gekocht, pachten die nu van het Drentse Landschap.

Roelof Oosterloo met zijn oom Hendrik Nijland die jachtopziener in Klatering was.

vanwege de achteruitgang van de textielindustrie) in z'n geheel was verkocht aan het Drentse Landschap, behield de familie Breuning ten Cate wel het landhuis in erfpacht en hoewel de drie dochters het huis uit zijn, woont Marian Breuning ten Cate nog steeds in het landhuis op deze prachtige plek.

Aan het landhuis mag niets worden veranderd. Toen Peter Breuning ten Cate een zwembad achter een beukenheg wilde bouwen, werd dat niet toegestaan. Het huis heeft nu een prachtig dik rieten dak, evenals het stookhok. Om het huis ligt een mooie landschapstuin met een vijver. Deze vijver was eens een ven, maar werd tijdens de ontginningsperiode verdiept en vergroot zoals dat met meer vennen in het gebied is gebeurd.

De boerderijen

Klaas van der Tuuk weet veel over het Landgoed, de boerderijen van het Landgoed en hun bewoners te vertellen. Hij is in 1927 in Peize geboren. Toen Van der Tuuk twee jaar was, verhuisden zijn ouders naar het Landgoed De Vossenberg, waar ze de boerderij 'Veldwacht' in pacht kregen. Zij woonden daar gedurende de jaren '30 en '40 van de vorige eeuw. Daarna hebben de gebroeders H. en J. Dolfing 'Veldwacht' gekocht. Een overzicht van de bewoning van de verschillende boerderijen staat hiernaast vermeld.

De jacht

Toen de N.V. Landmaatschappij Drenthe b.v. het Landgoed De Vossenberg oprichtte en met de ontginningen begon, was Van Eindhoven één van de eigenaren. Hij woonde in Zeist en had het jachthuis (de landgoedboerderij) in eigendom. De beheerder was

Van Vloten van de Ned. Heidemij. De grootvader van Femmie Oosterloo-Mulder, Luuks Mulder, hield er toezicht.

Doede Doedens Breuning ten Cate kocht het Landgoed De Vossenbergh als beleggingsobject, maar zijn grote passie de jacht kon hij er ook uitoefenen. De familie J. Venema woonde zoals eerder gezegd in de landgoedboerderij en werkte mee in het bos. Roelof Oosterloo was in 1949 begonnen als jachtopziener op De Vossenbergh, eerst nog voor de jagers Van Eindhoven, Van Woerkom en Van Dijk. Er werd toen veel op patrijzen gejaagd. Een werkelijke passie voor de jacht had Berto Breuning ten Cate, de zoon van Doede. Was in eerste instantie de voorkamer van het landhuis de jachtkamer, later werden de paardenstallen tot jachtkamer verbouwd. De drijvers of kloppers (de boeren van het landgoed en hun kennissen) verbleven na de jacht eerst vaak in de kapschuur of in het stookhok; later zat men bij de jagers in de jachtkamer. De jacht ging elk jaar op 1 september open. Door Berto Breuning ten Cate werden jaarlijks acht drijfjachten op het landgoed georganiseerd. Hiervoor werden bijna alleen familieleden uitgenodigd. Als er een jachtpartij werd georganiseerd werd op de prehistorische grafheuvel aan de vlaggenmast de vlag met een rode vos gehesen. Er werd niet alleen gejaagd op De Vossenbergh, maar Berto pachtte ook jachtgrond van de Boermarken Wijster. Eenmaal per jaar werden alle volmachten (het bestuur van de Boermarken) en twee markegenoten voor de Boermarkenjacht uitgenodigd. Verder waren er nog reeën- en vossenjachten en in januari twee keer een jacht op fazantenhanen en konijnen. Konijnen waren er zoveel, dat ze onbepaald werden bejaagd. Geregeld werden er vossen uitgegraven door de jachtopziener en zijn helpers.

Berto Breuning ten Cate deed nog iets anders in Wijster dan jagen. In 1961 liet hij in het gebied Westerhaar in een ven een ijsbaan aanleggen met toegangsweg en verlichting. Hij droeg het geheel voor een symbolisch bedrag over aan de bevolking. Toen in 1969 het dorps huis 'De Weidehoek' geopend werd, bood Berto de tuin en de parkeerplaats aan. De ijsbaan, het dorps huis met parkeerplaats en tuin zijn er nog steeds.

Ook Berto's zoon Peter Doedes en zijn vrouw die vanaf 1973 in het landhuis woonden, gingen graag op jacht, wat duidelijk te zien is aan de geweien van reebokken die bij de open haard zijn opgehangen (de grootste is van een zwarte reebok die bij het landhuis geregeld de straat overstak; Peter had hem liever als bout dan als verkeersslachtoffer.) Peter organiseerde één keer per jaar een reeënjacht. Het jachtritueel met de drijvers en de jachtwagen, aan het eind van de dag het tableau van geschoten dieren en de maaltijd voor de jagers en de drijvers op De Vossen-

Een wisseling

In 1988 kreeg Marinus Slomp, de man van Roelie Oosterloo, de verantwoordelijkheid voor de jacht. Zijn schoonvader Roelof Oosterloo gaf jachtcursussen en Marinus was een goede leerling. Naast de jacht had Marinus nog een baan op de VAM. Later, na de verkoop aan het Drentse Landschap, kreeg de jachtcombinatie De Vossenbergh een andere samenstelling: er waren vaste leden, maar de samenstelling kon nogal eens wisselen. Volgens het gedicht van Femmie Oosterloo bij het 40-jarig jubileum van Roelof Oosterloo als jachtopziener was de oorzaak van die wisseling het volgende: 'De ene had 't met de vrouw niet zo vlak en de ander niet genoeg geld meer op zak'.

Jachtopziener Roelof Oosterloo met jager dr. Van Delden met hun buit, een korhoen, die toen nog veel voorkwam in dit gebied.

Borrel

De maaltijden die Femmie en Roelie klaarmaakten, waren zeer gewild. Er werd een stevige borrel bij gedronken, de buit werd verdeeld en de drijvers kregen een fooi en enkele konijnen mee naar huis. Het gebeurde eens dat de fietstocht naar huis met een konijn aan het stuur niet al te soepel verliep. Toen de borrel z'n invloed deed gelden, belandde de drijver met fiets en konijn in de sloot.

Een vossenhol wordt uitgegraven.

Boerderij Achter de Spannen

Boerderij Eveline Hoeve. Deze bestond uit een voorhuis van twee arbeiderswoningen, die tot één woonhuis werden verbouwd. Het hoort nog steeds bij het landgoed.

Landhuis De Vossenbergh, 2003

berg waren steeds hoogtepunten. Voor de maaltijden zorgde eerst de familie J. Venema, later Gees Hatzmann en 22 jaar lang werd dit gedaan door de vrouw van de jachtopziener, Femmie Oosterloo-Mulder, vaak geholpen door haar dochter Roelie.

Het beheersplan van landgoed Vossenbergh

Het landschapsplan van landgoed Vossenbergh heeft volgens het Drentse landschap een tweeledige doelstelling. Aan de oostkant van het Linthorst Homankanaal ligt de nadruk op herstel van voedselarme en heischrale omstandigheden en van vroegere grondwaterstromen met daaraan gekoppeld vegetatie die van kwel afhankelijk is. Aan de westkant van het kanaal wordt gestreefd naar een kleinschalig cultuurlandschap.

Het ven bij landhuis De Vossenbergh

Het centrale gedeelte met de daar aanwezige graslandjes blijft het landgoedkarakter houden. De tegenwoordige situatie voor wat betreft rust en recreatie blijft en de mogelijkheid van een rondwandeling wordt vergroot.

Er zal voor wat het beheer aangaat veel worden samengewerkt met particulieren. Bij aflopende pachtcontracten zullen deze aangepast worden aan de nieuwe situatie.

De gebouwen die in eigendom zijn van de stichting: het landhuis en een boerderij, eventueel een tweede boerderij blijven uitgegeven in erfpacht. De bungalow blijft bestaan en wordt verhuurd of in erfpacht gegeven.

Voor wat de jacht betreft, zegt het beheersplan dat na afloop van de bestaande jachtovereenkomsten deze niet zullen worden verlengd. Als er schade optreedt door het wild kan er beheersjacht worden toegestaan op ree en konijn. Of dit alles nog nodig is met de beperking van de vossenjacht is de vraag. Gaat De Vossenbergh weer terug naar waar het ooit begon, een gebied van hei en venen, met nu als toevoeging een landhuis en enkele boerderijen met boeren die het natuurgebied beheren en de landschapswaarde versterken? <

Wandelmogelijkheid op Landgoed De Vossenbergh. De ingang ligt bij het Linthorst Homankanaal.

Literatuur

- *Van Wisnare tot Wijster 1206-1981*, G. Bakker, H.L.G. Schuur en J. van Dijk-de Vries, Dwingelo 1981.
- *Het Drentse Landschap*, Assen 1996.
- *Drents boerenleven van de bronstijd tot de middeleeuwen*, O.H. Harsema, Assen 1980.
- *Beheersplan Landgoed Vossenbergh*, Assen 1998.

Interviews met Marian Breuning ten Cate, Klaas van der Tuuk, Femmie Oosterloo-Mulder, Roelie Slomp-Oosterloo, Marinus Slomp en Jannes Brandsma.

Vereniging

Het gele gevaar

Een roemruchte vereniging

E. Stel / T.L. Kroes

De Nederlandse Korfbalbond bestaat dit jaar 100 jaar. Vitesse werd in 1916 opgericht en behoort dan ook tot de oudste sportverenigingen in Beilen. Een terugblik.

Officiële oprichting

De korfbalvereniging Vitesse werd op 1 oktober 1916 officieel opgericht. Leden van het eerste uur waren voornamelijk scholieren: Roelof Brunsting, Bertus Kuiper en Jo van Gelder. In de trein naar Assen spraken zij er over en thuisgekomen gingen zij nog 'een balletje gooien'. Zij werden al snel vergezeld door Jan Vos, Lukas Mulder, Isaak Westrup, Trijn Hunze, Jantje Lahuis, Aaltje Lahuis, Sientje Bazuin, Lies van Maren, Roelofje Vos en Berta van Guldener.

De naam Vitesse (snelheid), al sinds 1910 in gebruik, leek de juiste en het kostuum waarin werd gespeeld, zag er als volgt uit: oranje shirt en zwarte broek of rok en deze laatste tot op de enkels.

Vitesse in 1910

Al in 1910 werd er in Beilen gekorfbald. Dat gebeurde voornamelijk door scholieren. Zij wilden niet in competitieverband spelen, maar voelden meer voor seriewedstrijden (een aantal wedstrijden op een dag). Tijdens de Eerste Wereldoorlog ging dit Vitesse ter ziele. Maar zoals we al lezen, duurde het korfballoze tijdperk in Beilen niet lang.

Die korfbalsport was niet zomaar uit de lucht komen vallen. Al in 1903 was de Nederlandse Korfbalbond opgericht. De Drentse Korfbalbond volgde in 1909. Er was dus zeker belangstelling voor deze vorm van sport, waarbij jongens en meisjes samen het spel spelen. In 1916 werd de vereniging opnieuw opgericht, je zou

Uit het Gedenkboek '75 jaar, jubileum afd. Noord van het Korfbalverbond' (1984):

'De nieuwe ster aan het DKB-firmament Vitesse uit Beilen wordt het 'gele gevaar' genoemd, met zijn dozijnen Hunzes, Brunstings en Paddings. Namen die met ontzag op de noordelijke velden worden uitgesproken'.

Veel Drentse twaalfallen waren namelijk maar wat benauwd voor het spel van de Beilers die in gele shirts speelden. Ook na het gebruik van andere kleuren bleef de bijnaam nog een tijd in zwang.

Het team van 1948

Lous Thalen was een zoon van gemeentesecretaris H. Thalen. Hij was gymnastiekleraar bij het voortgezet onderwijs in Assen.

Otte Hunze was conciërge bij de ambachtschool aan De Omloop. Ook was hij 20 jaar raadslid in de gemeente Beilen.

Eppo Stel is al 70 jaar lid van Vitesse, waarvan de meeste tijd spelend lid. Hij bekleedde diverse bestuursfuncties en was ondermeer voorzitter voor wat de korfbalaccommodatie betreft.

Henk Vos, de zoon van bakker Vos uit de Brinkstraat, later zelfstandig bakker en rijschoolhouder.

Aaltinus (Tinus) Brunsting werd directeur buitenland van Agrico. Zijn vader was administrateur van de Onderlinge Brandwaarborg Mij. in de Bisschopsstraat.

Gerrit Kuiper werd douanebeampte in Winschoten.

Hendrikus (Rieks) Beugeling woonde in de Brinkstraat (galanteriewinkel). Hij werd leraar bij het voortgezet onderwijs in Hoogeveen.

Froukje Brouwer was lerares aan de huishoudschool in Assen. Haar vader was onderwijzer aan de openbare lagere school in Beilen.

Lammie Stel, zus van Eppo Stel. Zij werkte later in de textieldetailhandel in Borne. Zij overleed in 2002.

Roelie Vos trouwde met Aaltinus Brunsting, dus een korfbalhuwelijk.

Alië Vos, zus van Roelie, is nog vaak aanwezig langs de lijn tijdens de wedstrijden. Zij woont in Beilen en werkte op de DOMO-administratie.

Mina Mensing woont ook nog in Beilen, zwom bij de Spatters en was werkzaam als kassière bij het zwembad.

Grietje Joling trouwde met Hendrikus Beugeling, dus ook een korfbalhuwelijk.

*Het kampioenstwaalfstal van Vitesse in 1948.
Staand vanaf links: Lous Thalen, Otte Hunze,
Eppo Stel, Henk Vos, Tinus Brunsting, Gerrit
Kuiper en Rieks Beugeling.
Vooraan: Froukje Brouwer, Lammie Stel, Roelie
Vos, Alië Vos, Mina Mensing en Grietje Joling.*

kunnen spreken van een soort 'doorstart', en sindsdien is zij niet meer uit Beilen weg te denken. In 1919 sloot Vitesse zich aan bij de D.K.B. en ging aan de competitie meedoen. Door het gemengde spel werd de korfbalvereniging vaak een familieaangelegenheid. Zo leverde de familie Hunze in 1916 maar liefst zes leden.¹⁾

Langgerokt

Omstreeks 1910 schoten de korfbalverenigingen als paddestoelen uit de grond. Langgebroekt en nog langer gerokt, beboord en gedast werden wedstrijden gespeeld. Met de spelregels was men lang niet altijd goed op de hoogte en ze werden zeer verschillend uitgelegd. Daardoor ontstond de behoefte om tot een organisatie te komen. In 1909 werd daartoe de Drentse Korfbalbond, de D.K.B., opgericht. In 1910 speelden de verenigingen Oring uit Odoorn, Doelen uit Tweede Exloërmond, V.de W. uit Rolde, UDI uit Kleindijk, Gesh (Griep en smiet hum) uit Valthermond, Advendo uit Borger, Nieuw-Buinen en Westerbork de allereerste competitie in de Bond. Een onverdeeld succes was dat nog niet, want men gaf vaak de voorkeur aan seriewedstrijden. De strijd om medailles, ook wel honend 'blikjesjacht' genoemd was enorm populair, zeker ook bij Vitesse.

Vitesse 1910

De eerste foto die van de korfbalvereniging werd gemaakt.

Achterste rij vanaf links: Antje Bolder, Derk van Guldener, Nathans, Geiske Sauerbren, Bienenma, Kasper Supheert, Kruidering, Annie Dijkema, Griet Hoben, Jantje Otten, Gerard Sauerbren, Baarda, Aaldert Otten, Herman Denneboom en Catrien van Guldener. Zittend in het midden: Hennie Boer, onbekend, juffr. Ter Let en H.J. Brunsting.

Vooraan: Bredero, G. Kuik, A. Mulder, J. Boelens, J. Mulder, W. Kuik, Wind, onbekend en Stien Jager. Op de achtergrond links: café Heuff; rechts de Coöp. Stoomzuivelfabriek Beilen met directeurswoning.

Noot:

1) In 2003 heeft Vitesse nog vijf Hunzes in haar gelederen.

Naar Roswinkel

Intussen bereikten vele verzoeken Vitesse om te komen spelen, meestal uit propaganda-oogpunt. Een tocht naar Roswinkel geschiedde wel met vele wederwaardigheden. De heren gingen zaterdagmiddag op de fiets, terwijl de dames zondags per auto nakwamen. Men trok bij aankomst veel bekijks, het was alsof wij wondermensen waren. Op straat schreeuwden de boefjes de leden na: "Biljarten en sigarettenroken, dat kunnen jullie, maar werken, dat verd.... ze!" De overwinning was glorieus. Er heerste alom bewondering voor het spel. De terugreis ging gepaard met veel pech. De heren hielden zich met touwen aan de auto's vast. Nauwelijks buiten Roswinkel vloog Roelof Hunze met zijn fonkelnieuwe fiets over de kop. Fiets stuk en schaafwonden aan handen, voeten en lichaam. Hij werd opgekalefaterd en voort ging het weer. Daarna liep een wiel van de auto; een der dames, Lies van Marum, sliep zo vast dat zij er zelfs niet wakker van werd.

Vitesse 20 jaar

Bij het 20-jarig bestaan van Vitesse werd van de vereniging met vaandel (gedeeltelijk te zien) een foto gemaakt. Achteraan, vanaf links: Hennie Heeling, Tinie Pots, Jan Hunze, Hennie Padding, Hillie Pots, Bertus Gerding, Jo Lambeek, Meindert Scholtmeijer, Mien de Vries, Bertus Kuiper, Bettie Hooghiem, Minke Schotanus, Albert Pots, Jo Steenge, Thias Heuff, Toos Heuff, onbekend en Anna Heuff. Middenrij: Jantje Heeling, Mina Abbing, Gerrit Pots, Jan Padding, Jantje Padding-Lahuis, Hendrikus Stel, Anna Stel-Berghuis, Bertus Pots, Hendrik Smit en Gezienus Hulst. Vooraan: Lien Wolthuis, Trijntje Dolfing, Roel Reijntjes, Froukje Brouwer, Roel Winters, Gerard Padding, Klaas Stel, Heico Heuff, Thomas de Vries, Eppo Stel, Jan Abbing, Hermannus Boer, Jan Kappen, kinderen onbekend en Marchje Dolfing.

Kampioenschappen

In 1919 werd het Drentse kampioenschap behaald en jarenlang bleef Vitesse onafgebroken kampioen. Hierop was echter één uitzondering; dat betrof de beslissingswedstrijd tegen Odoorn. In het jubileumnummer van 1971 lezen wij: *De veenmensen dreigden met messen indien ze zouden verliezen. Inderdaad werd na het spel, dat gelijk eindigde, het mes getrokken. Door heldhaftig optreden van Vitesse-leden werd het gelukkig niet gebruikt.*

Vereniging met vaandel

Vitesse werd snel een bekende korfbalvereniging in Drenthe. Op de toernooien was de vereniging een graag genode gast en de competitie werd vaak met het Drents kampioenschap afgesloten; dat gebeurde in 1919 voor het eerst. Ook speelde Vitesse graag tegen Hollandse verenigingen. Het spelpeil daarvan stond eerst technisch aanmerkelijk hoger dan dat van Vitesse, maar door gestaag te oefenen wisten de Beilers het te benaderen. 'Toen de eerste klappen (aan de Hollanders) werden uitgedeeld door Vitesse, kende het enthousiasme van de Beilenaren schier geen grenzen. De aanhang was overweldigend', schreef Jo van Gelder.

Natuurlijk moest Vitesse ook een vaandel hebben, zoals elke zich respecterende vereniging er één heeft. De verworven medailles moesten daar opgespeld worden, zodat ze door iedereen bewonderd konden worden. Een rondgang door Beilen bracht een fiks bedrag op, zodat een vaandel van maar liefst honderd-twaalf gulden kon worden aangeschaft.¹⁾

Bij alle wedstrijden was veldwachter Mulder aanwezig. Het aanschouwen van diens martiale uniform zal zeker ongeregelheden hebben voorkomen. Hij ging zelfs mee als Vitesse op reis ging naar het korfbalcentrum van Friesland, Hemrik. Jo van Gelder schrijft hierover:

Men ging er 's zaterdagsmiddags op de fiets heen, voorop Jaap en Roelof Hunze met de padvindershooorns. Ook Smitje, de fruitman van Beilen ontbrak niet met de kraam. Evenals de zovele andere enthousiasten was ook burgemeester J.C. Manssen, die op een tuf-tuf, een voorwereldlijk monster, de reis ondernam, aanwezig. Het deerde hem niet, dat hij dit vehikel niet aan kon trappen. Het was al gewoonte dat zijn edelachtbaarheid plaatsnam op het zadel en zonder een kik te geven hadden de jongens hem al beet en duwden hem 500 meter, soms wel 1000 meter vooruit. Het was echter geen wonder, dat wij hem na een half uur fietsen alweer te pakken hadden. Dan stond hij aan de kant en begon het spelletje opnieuw.

1926, Seriewedstrijden in De Wijk.

Heren vanaf links: Bertus Arends, Roelof Brunsting, Dick van Genne, Willy Takens, onbekend en Hendrik Smit.

Dames: Sien Hoekman, Jantje Padding, Trijn Hunze, Klaasje Hunze en Jantje Hunze.

Fusie en speelvelden

In de twintiger jaren van de vorige eeuw bestond er nog een tweede korfbalvereniging in Beilen B.K.C., de Beiler Korfbal Club. Deze vereniging was ontstaan, omdat een aantal jongeren zich op een bepaald moment niet meer bij Vitesse thuisvoelde en er uitstapte. Dit conflict duurde enkele jaren en sleepte zich eigenlijk een beetje voort.

Twee verenigingen in zo'n klein dorp als Beilen was, leverde natuurlijk problemen op en was niet bevorderlijk voor de korfbalsport. B.K.C. en Vitesse besloten daarom maar te fuseren. De naam Vitesse bleef behouden. Wat het clubcostuum betreft, werden de kleuren van B.K.C. overgenomen: een witte blouse met daarover een rode baan.

Er werd tot 1941 gespeeld op het terrein achter café Heuff/Wolthuis. Toen werd er een terrein gehuurd op de es, ongeveer op de plek waar nu de ABN/AMRO-bank en het voormalig postkantoor staan. Hier werd gespeeld tot 1957. Door de bouw van het nieuwe gemeentehuis aan de Raadhuisstraat verhuisde Vitesse naar sportpark De Venne. Daar voerde echter voetbal de boventoon, waardoor het gezamenlijk gebruik van de kantine strubbelingen gaf. Een eigen onderkomen aan de Grote Drift was de volgende etappe wat de huisvesting betreft (1983), maar door de vestiging van groothandelscentrum Jan de Boer volgde opnieuw een gedwongen verplaatsing, nu naar een deel van de opnieuw ingedeelde De Venne aan de Eursingerweg. Dat gebeurde in 1996.

Noot

- 1) Tijdens de oorlogsjaren is het vaandel verloren gegaan.

Op de foto zien wij het Drentse 12-tal dat in Vlagtwedde in 1956 de winnaar van het Drie Provincie Bondentoernooi werd. Elf spelers waren van Vitesse afkomstig, aangevuld met twee spelers, waarvan één reserve.

Achteraan, vanaf links: Anne Stel, onbekend, Henk Praas, Chris Werndly, Riekus Beugeling, Sietse Terpstra en Eppo Stel.

Vooraan: Grietje Joling, Gientje Joling, onbekend, Annie Hoekman, Alie Vos en Wemmie Duinkerken.

Borrel

Een anekdote vertelt dat men met een trammetje naar Hemrik ging. Dit ding reed zo langzaam, dat de jongens er afsprongen en hard vooruit liepen om in een cafeetje een borrel te pikken en weer opstapten als het trammetje er weer aankwam.

Of de borrels van invloed zijn geweest op het spelpeil wordt niet vermeld.

Vitesse op het veld achter het bijna gereedgekomen gemeentehuis op de es (1955).

Achterste rij, vanaf links: Hendrikus Stel (voorzitter), Eppo Stel, Alie Vos, Annie Hoekman, Jantje Beuving, Sietse Terpstra, Gerrit Kuiper en Egbert Brunsting (bestuurslid).

Middenrij: Henk Praas, Wemmie Duinkerken, Gien Joling en Anne Stel.

Vooraan: Rikus Beugeling, Grietje Joling, Klazien Beuving en Henk Vos.

Seriewedstrijden

In Beilen werden jaarlijks seriewedstrijden door Vitesse georganiseerd. Deelnemers uit verschillende provincies arriveerden dan in het dorp; duizenden toeschouwers stroomden naar de speelvelden. De entree bedroeg 15 cent. In de beste jaren van deze wedstrijden beurde men wel 500 gulden! Een waardevolle zilveren wisselbal werd uitgelooft door burgemeester Manssen, het hoofd gemeentewerken H. de Jonge, de directeur van de boterfabriek B.J. Kooistra en veldwachter Mulder.

Kampioen van het noorden

De beste jaren voor Vitesse kwamen na de oorlog. In 1948 werd het eerste twaalfstal kampioen van het noorden, waardoor er tegen

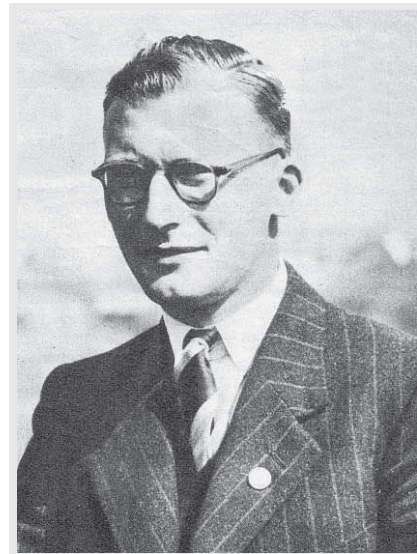
de andere districtskampioenen moest worden gespeeld om het kampioenschap van Nederland: tegen de kampioenen van Oost en Zuid en die van Noord-Holland en Zuid-Holland. De speelsters en spelers van dit kampioenstwaalfstal van het noorden waren: Eppo Stel, Jan Hunze, Otto Hunze, Gerrit Kuiper, Rieks Beugeling, Tinus Brunsting, Frouk Brouwer, Lammie Stel, Roelie Vos, Ali Vos, Mina Mensink en Griet Joling, namen die oude Beilers nog bekend in de oren klinken.

Het succes was vooral te danken aan de deskundig training die door oefenmeester L.J. Thalen werd gegeven. Andere korfbalteams trainden eigenlijk maar een beetje voor het vaderland weg, maar Thalen was vakman, hij was gymleraar te Assen en had verstand van korfbal, terwijl andere trainers goedwillende amateurs waren.

Thalen is 15 jaar lid van de Drentse Korfbalbond geweest en daarbij was hij succesvol trainer van Vitesse. Hij was de motor van de vereniging. Hij trainde iedereen belangeloos, van aspirant tot senior. De technische leiding was in zijn handen; hij kende zijn spelers goed en bracht zijn visie van het korfbalspel met veel overredingkracht over. De techniek van het spel stond bij hem voorop, de balbehandeling was heel belangrijk. Hij was een sterke persoonlijkheid en verstond de kunst iemand tot het uiterste te motiveren.

Blauwwit, een korfbalvereniging uit Amsterdam, speelt in Beilen de kampioenswedstrijd tegen Vitesse (1949). Eén van de Amsterdamse dames is een verdedigster van Vitesse, Lammie Stel, te vlug af.

L.J.(Lous) Thalen

Brief van supporter

Oud-burgemeester Manssen, een enthousiaste supporter van Vitesse, bleef ook toen hij in Den Haag woonde het wel en wee van de korfbalvereniging volgen. Hij schreef voorzitter Hendrikus Stel:

's-Gravenhage, 31 Augustus 1948

*Zeer geachte Heer Stel,
Buitengewoon aardig mij te berichten dat de Kampioensclub "Vitesse" Zondag a.s. in Den Haag speelt. Natuurlijk zal ik komen kijken en ik wensch mijn oude "Vitesse" van harte heel veel succes toe.
Met vriendelijke groeten,
J.C. Manssen*

Film

Van de Korfbalbond kwam de opdracht een film te maken waar de techniek van een aantal onderdelen van het korfbal zichtbaar werd. Deze film kon dan vertoond worden bij de vele verenigingen in den lande. Een aantal weken achtereenvolgend zijn er bij Vitesse opnames gemaakt.

Hendrikus Stel

Een bijzonder lid van Vitesse was Hendrikus Stel. In 1919 werd hij lid van de korfbalvereniging. In 1930 werd hij voorzitter en vond het pas in 1960 tijd worden om voor die functie te bedanken. Uit waardering voor het vele werk dat hij voor Vitesse heeft verricht, werd hij benoemd tot ere-voorzitter. Hendrikus Stel is 68 jaar lid van Vitesse geweest.

Hendrikus Stel

Hendrikus Stel ontvangt de gelukwensen van burgemeester S.G. Römelingh bij het 40-jarig bestaan van Vitesse. Op de achtergrond links Bart Popkema (bestuurslid) en Jan Laurens Thalen.

Noordelijke kampioenschappen

In 1949 werd Vitesse I voor de tweede achtereenvolgende keer kampioen van het Noorden. Er moest toen tegen de kampioenen van de andere districten worden gespeeld: Oost, Zuid, Noord-Holland en Zuid-Holland. Een groot probleem was het dat de uit- en thuiswedstrijden in één weekeinde moesten worden gespeeld. Zo werd bijvoorbeeld de uitwedstrijd tegen Westerkwartier op de zaterdagavond in Amsterdam gespeeld, terwijl de thuiswedstrijd tegen dezelfde vereniging op zondagmiddag in Beilen werd afgewerkt.

Nederlands kampioen is Vitesse nooit geworden, maar in 1953, 1955 en 1956 was het eerste twaalfstal opnieuw noordelijk korbalkampioen. Het gevolg daarvan was dat men in Beilen het een beetje gewoon ging vinden, dat de plaatselijke vereniging zo goed speelde. Daardoor zakte de publieke belangstelling in en werd een kampioenswedstrijd in 1956 zelfs in Assen gespeeld. Daarna ging het bergafwaarts met Vitesse. In Assen werd een korfbalvereniging opgericht, waarnaar enkele Vitessespelers een overstap maakten. In het begin van de zestiger jaren was de situatie van Vitesse zelfs verre van rooskleurig te noemen. Alle aandacht was uitgegaan naar het eerste twaalfstal, waardoor de andere twaalfballen en de jeugd waren verwaarloosd. Vitesse kwam ten slotte in de derde klasse van de KNKB terecht.

Twaalf doelpunten niet genoeg

Hoe spannend het er soms aan toe ging, blijkt wel uit het verloop van de wedstrijd om het kampioenschap van het Noorden in maart 1949.

De tegenstander van Vitesse was V.K.C. uit Siegerswoude. Beide verenigingen hadden flink wat supporters meegenomen. Er stonden ongeveer 750 mensen langs de lijn.

Na de normale speelduur van de wedstrijd was de stand gelijk: 4-4, maar na de tweede verlenging was de stand nog in evenwicht: 6-6. Twee uren korfbal hadden nog niet een kampioen opgeleverd. Strafwerpen moesten toen voor een beslissing zorgen. Van de twaalf strafwerpen, genomen door V.K.C., was alleen de elfde raak. Bij Vitesse troffen de eerste twee direct doel. Vitesse nam deze dus beter dan V.K.C. en werd dan ook kampioen. Voor de toeschouwers was een einde gekomen aan een middag korfbal, waarbij de zenuwen door de keel gierden.

Aanvaring

In juni 1953 vond er een aanvaring plaats tussen burgemeester S.G. Römelingh en het bestuur van Vitesse. Er werd in dat jaar een landbouw- en middenstandstentoonstelling in Beilen gehou-

den en de feestcommissie onder voorzitterschap van de burge-meester wenste gebruik te maken van het korfbalveld op de es. Nu was Vitesse geen rijke vereniging en vanwege het noordelijk kampioenschap moest er veel gereisd worden, hetgeen telkenmale extra kosten met zich meebracht. Daarbij had Vitesse nog nooit een beroep op de gemeentekas gedaan, dus was het logisch, althans dat dacht men, dat de vereniging die zelf het terrein huurde nu een bedrag van f. 200,-- voor de verhuur als feestterrein vroeg. Daarbij kwam dat Vitesse al enkele malen leergeld had betaald bij het verhuren van z'n terrein: een terrein is namelijk snel beschadigd. Daarom eiste de korfbalvereniging dan ook, dat het terrein na de tentoonstelling bespeelbaar zou zijn. Dit alles schoot burgemeester S.G. Römelingh in het verkeerde keelgat, vandaar zijn woorden bij de opening van de landbouw- en middenstandstentoonstelling:

“Een droevige ervaring deed de feestcommissie op met de Korfbalvereniging ‘Vitesse’ die f. 300,-- voor het gebruik van haar terrein vroeg, waarmede naar het gevoel van de feestcommissie, het bestuur van deze vereniging zich buiten de gemeenschap heeft gesteld.” Dat de burgemeester zich f.100,-- vergiste, was niet zo erg, maar zijn opmerking dat Vitesse zich buiten de gemeenschap plaatste zette kwaad bloed.

Gelukkig werd deze onverkwikkelijke zaak snel bijgelegd, zodat Vitesse en de gemeente Beilen elkaar weer recht in de ogen konden kijken.

Vitesse anno 2003

Vitesse is nog steeds een belangrijke vereniging in de Beiler sportwereld. Er zijn 200 leden, die een prachtig speelveld en onderkomen aan de Eursingerweg hebben. Vitesse speelt nu in de derde klasse K.N.K.B. en heeft zes senioren- en twaalf junioren-teams in de competitie spelen.<

De ingang van het clubgebouw aan de Eursingerweg

De naam van het clubgebouw Op Dreef betekent: altijd goed bezig zijn.

Literatuur

Het Noorden in Woord en Beeld, 1949.

Provinciale Drentsche Courant van 14-12-1956. Beiler Courant van 04-09-1991 en diverse krantenknipsels waarvan de herkomst niet te achterhalen was.

Vitesse heeft na jarenlang een onderkomen aan de Grote Drift gehad te hebben een prachtige accommodatie aan de Eursingerweg bij de Drenthehal.

Zo was het

Jeugdherinneringen (deel 2-1)

In 1937-1938 vertrouwde een Beiler, wij weten zijn naam niet, zijn jeugdherinneringen van het einde van de 19de eeuw toe aan het papier. Zijn verhaal werd in het voorjaar van 1938 gepubliceerd in het *Nieuwsblad voor Beilen*.

Voor ons was zijn verhaal aanleiding om het te herschrijven en met de technieken van de 21ste eeuw te verlevendigen in een power-point-presentatie die ook op de website van de vereniging te zien is. In deze tweede bijdrage vertellen wij nogmaals het verhaal van de oud-Beiler, aangevuld met gegevens uit andere bronnen.

Heideveld

Onze verteller wist zich nog goed te herinneren, hoe op het einde van de 19de eeuw de Drentse heide aan duizenden schapen voedsel gaf. Ook aan menig arbeider gaf de heide bij de winterdag een extra verdienste door het plukken van heide.

Was de hagedoornheg 's morgens droog, dan kon men er zeker van zijn dat ook de heide droog was. Dat was een eerste vereiste, want natte heide werd nooit geplukt of liever gezegd: men kon geen natte heide plukken, want dan zou men heel spoedig geen vel meer op de handen hebben, want al was de heide droog, dan nog moest men de handen tegen het stukplukken beschermen. Was 's morgens de heg droog, dan gingen de arbeiders met de kruiwagen achter zich aantrekkend het heideveld tegemoet. Op de kruiwagen lag een aantal gevlochten strobanden. De arbeiders uit Beilen liepen meestal in de richting Spier, want dan kon er gebruik worden gemaakt van een heel stuk straatweg. Was het veld tussen Smalbroek en Spier, het Terhorsterzand,

bereikt, dan ging men aan 't plukken. Daarbij liep men steeds met het hoofd in de richting van 't oosten, want dan scheurde de heide beter los. Iedere arm vol met heide werd apart gelegd, totdat men voldoende bossen heide had verzameld. Dat was voor één kruiwagen meestal 12 tot 16 bos. De strobanden werden dan voor de dag gehaald en de geplukte heide werd gebonden. Dat opbinden van bossen heide moest men leren, want dat was in één keer niet zo maar gedaan. Was alles opgebonden, dan werden de bossen op de kruiwagen geladen en door twee stokken en een lang touw bij elkaar gehouden, waarna de moeizame terugtocht werd aanvaard. 's Middags om een uur of twee kwam men in Beilen aan, waar de heide bij een winkelier werd afgeleverd.

Onze verteller: "Er waren in mijn jeugd drie winkeliers die de heide van de arbeiders opkochten. Niet voor geld, neen de arbeiders waren verplicht om het geld dat de heide waard was, bij den winkelier te besteden. Voor stoet of brood gaf de winkelier een bonnetje en men kon bij een door hem opgegeven bakker stoet en brood halen. Hier had men dus gedwongen winkelnering in de ware zin des woords."

Grote bulten heide stonden op het einde van de 19de eeuw in Beilen, vooral op de kleine Brink aan de vaart. Volgeladen schepen voeren uit de Beiler haven en niet alleen uit Beilen, ook andere plaatsen leverden hun aandeel. Onze verteller in 1928: "Maar de heidebezems en borstels, hoewel men ze nog wel ziet, hebben plaats moeten maken voor modernere middelen."

Gratis Parfum

Onze verteller kon zich ook nog een aantal bijzondere gebeurtenissen uit het Terhorsterzand herinneren: "Gaan mijn gedachten zoo nog eens naar het groote heideveld, dan komt mij altijd ook het Terhorsterzand in de gedachte. Hoe menig aangenaam uurtje

'De Voorzorg'

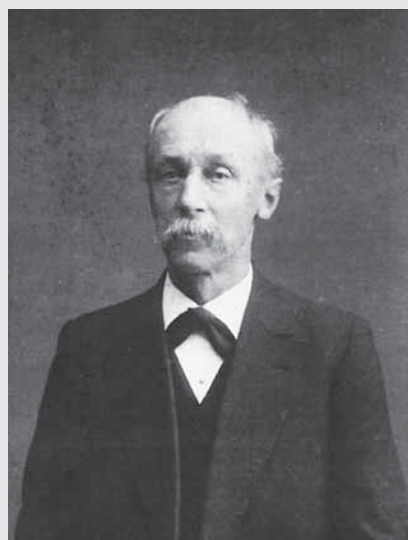
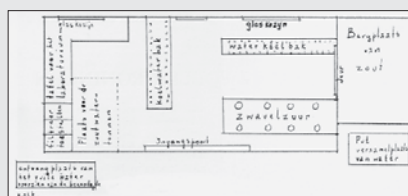
In de 19de eeuw waren er perioden met grote werkeloosheid. Voor de werkelozen was geen steun van de overheid. De arbeider moest zelf maar zien wat te verdienen of was op de diaconie van de kerk aangewezen. Sommige boeren hadden bij de winterdag drie of vier arbeiders aan het dorsen. Om het leed onder de arbeiders te verzachten, werd op woensdag 6 september 1899 in een lokaal van de openbare lagere school door een aantal Beiler notabelen, lid van de Ned. Protestanten Bond, de werkliedenvereniging 'De Voorzorg' opgericht. Tijdens de oprichtingsvergadering werd een bestuur gekozen, dat bestond uit J.W. Smit, president; J. Sterringa, secretaris; R.J. Nijsingh, penningmeester en de bestuursleden Jannes en Jan Joosten. De bestuursleden waren mannen van aanzien in de Beiler gemeenschap, 'eerdadige luu'. Het doel van de vereniging was om een einde te maken aan de werkeloosheid, waardoor de werkmans ervan zou worden weerhouden 'heide en takkenbossen' te stelen. Men wilde met een werkliedenvereniging andere middelen vinden om de arbeider te steunen in zijn zware strijd voor het bestaan. Ook was men bereid arbeiders financieel te steunen, wanneer zij door ziekte niet in staat waren geld voor hun gezin te verdienen.¹⁾

Noten

- 1) W. Bazuin-Brinkman, De werkliedenvereniging 'De Voorzorg'. *Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen (HVGB)*, jrg. 11, nr. 3, 2-24,

De Beilervaat met daarachter de havenkolk omstreeks 1900, links zijn de opgeslagen bulten met heidebossen te zien.

hebben wij als kinderen in die duinen doorgebracht om bessen te plukken, om dan geheel blauw gesmeerd terug te komen. Wanneer ik denk aan het Terhorsterzand, dan komt mij ook altijd weer de muskusfabriek, die daar gestaan heeft, in mijn gedachten. Zijn er tegenwoordig verscheidene plaatsen die trachten fabrieken en industrie te krijgen, niet alzo in die jaren in Beilen, want daar hebben ze toen een parfumerie- of mukusfabriek radicaal uitgeroeid. Eenige heeren hadden vlak achter de duinen een gebouwtje neergezet, op een fabriek leek het niets.”

Op 18 augustus 1894 had het gemeentebestuur een aanvraag ontvangen voor een vergunning tot het oprichten van een fabriek voor het bereiden van vluchtige stoffen van Julius Wagner, fabrikant en scheikundige uit Riel bij Breda. Deze fabriek zou worden gebouwd op perceel sectie D n. 2589, ongeveer 70 meter van de straatweg van Westerbork naar Beilen.

Burgemeester W.C. de Vidal de St. Germain en zijn wethouders zaten een beetje in de maag met deze zaak. Ze vertrouwden het niet erg, omdat zij in *Het nieuws van de dag* hadden gelezen dat een aanvraag tot het oprichten van zo'n fabriek was afgewezen. Men twijfelde aan de gevolgen voor de volksgezondheid. De burgemeester van Tilburg schreef aan het Beiler gemeentebestuur, dat Wagner op verschillende plaatsen had geprobeerd soortgelijke fabrieken op te richten, alle onder een andere naamduiding en dat een dergelijke fabriek nadelige gevolgen zou hebben voor de landbouw en de boterbereiding. Door deze brief enigszins gesterkt, stelde het College hun beslissing voor verlening van een vergunning vooralsnog uit.

Wagner had echter van bevoegde zijde vernomen dat hij geen vergunning nodig had en kocht een perceel heide langs de straatweg tussen Beilen en Spier, nabij de afslag naar Dwingeloo. Dit was een ander perceel dan waarvoor hij een aanvraag had inge-

diend. Hij liet daar op 17 november 1894 een houten loods neerzetten. Deze loods brandde in de nacht van 18 op 19 november tot de grond toe af. Wagner richtte onmiddellijk een nieuwe loods op en begon met de werkzaamheden. Er gaat een verhaal, dat Wagner erin slaagde zijn 'kostbaar' product te fabriceren. Althans dat leidde men in die dagen af aan de geur die uit de fabriek werd verspreid.

Onze verteller: "In wijde omtrek kon men, als de wind er naar was, de gefabriceerde parfum ruiken. Ook zette deze lucht zich vast in de kleren, zelfs zo erg dat in die tijd de bewoners uit de omtrek, die in een vreemde plaats kwamen, nooit behoefden te zeggen waar zij vandaan kwamen, neen de mensen konden het wel ruiken. En daar dit steeds erger werd en de overheid er niets tegen deed, werd besloten zelf de handen uit de mouwen te steken."

De boeren in de omgeving kwamen dan ook in opstand en eisten, dat Wagner zijn loods zou afbreken en zou vertrekken. Ook zou men geprobeerd hebben om de loods opnieuw in brand te steken. Tijdens het volksoproer werd zowel door de aanwezige landbouwers en hun knechten als door Wagner met jachtgeweren in de lucht geschoten.

Dit leidde ertoe, dat Wagner op 30 november 1894 verklaarde de loods af te breken en te sluiten. Volgens onze verteller zou hij zijn gevlucht: "Op een avond trok uit bijna alle dorpen, maar vooral uit Beilen, een joelende en tierende menigte naar het Terhorsterzand om aan die overlast een einde te maken. De fabrikanten wisten in 't heideveld te ontkomen, maar van het gebouwtje bleef niets over. Met een bos stroo werd de brand er in gestoken en totaal verwoest. Toch heeft men nog jaren daarna kunnen ruiken waar het gebouwtje gestaan had. Maar Beilen en omgeving waren bevrijd van gratis odeur, zij kochten het liever zelf."²⁾

In een volgende bijdrage ging onze verteller in op de verschillende markten, die hij in zijn jeugdjaren meemaakte. In oktober was er de schapenmarkt. Eind jaren dertig van de vorige eeuw was deze verdwenen, evenals vele andere markten. Wat er was overgebleven, was de veemarkt op maandag. Eind jaren dertig werd deze elke week gehouden. Onze verteller kon zich nog herinneren, dat deze 'vroeger' [vermoedelijk voor 1890 - red.] om de veertien dagen werd gehouden. De ene week veemarkt, de volgende week de botermarkt.

Naar de botermarkt kwamen de boeren met vaatjes boter in de wagen op de Beiler markt om die daar te verhandelen. Dat was de tijd, dat er nog geen zuivelfabrieken in Drenthe waren. De boeren maakten hun eigen melk tot boter. Deze boterbereiding

Een gewone wekelijkse marktdag, op de achtergrond een van de boerderijen van de familie Brunsting: de man met de fiets is Jan Veenstra, links van hem Albert Zantinge en rechts Albertus Zantinge uit Brunsting. De man met pet uiterst links is Hendrik Posthoorn uit Laaghalen

2) R. Wessels, Muskusfabriekje, HVGB, jrg. 3 (1991), nr. 3, 2-4

Deze foto is anno 1928 genomen voor het café van weduwe Jacobus Prakken, voor de verbouwing. Links bevindt zich de kruidenierswinkel van Rijnsburger. Zijn bijnaam was Pietje Snor. Dit pand werd later bij Hotel Prakken gevoegd.

De karnhond liep in de tredmolen en bracht het meekorrel in beweging.

De kruidenierswinkel van Lubertus Rons aan de Kruisstraat

vond op verschillende manieren plaats. Karnde men in de ene boerderij met een paard, in een andere werd een hond voor de aandrijving van de karnton gebruikt, doch de meeste boerinnen deden het werk met een gewone staande karn, met slegel en pols. Daarna legde zij de boter in een vaatje van een vierde (vorrel) of een achtste ton.

Een karnmolen met paardenkracht was volgens onze verteller een mooi gezicht. Het paard kreeg een blinddoek voor en liep steeds maar rond tot de karn er af was. Af en toe, als er één van de huisgenooten langs kwam, werd het paard wel eens aangezet, maar geregeld liep het paard steeds in hetzelfde tempo door. Urenlang heeft onze verteller in zijn jeugdjaren bij de boterkarnen [met paard - red.] van Lubertus Rons staan kijken, waar in die tijd een praat van een karnmolen stond.

Het karnen met een hond vond niet veel plaats, omdat men daarvoor een goed afgerichte hond moest hebben. Maar in Hijken bij A. Brouwer werd het altijd met een hond verricht in de zogenaamde tredmolen.

Twee, drie keer werd er in de week gekarnd, om dan op maandag, eens in de veertien dagen, de boter in Beilen 'te markten'. Deze markt werd in de Brinkstraat gehouden. Men kon dan de boterhandelaren zien, gewapend met hun boterboor en een hamer om de vaatjes los en weer vast te maken.

De boor werd in de boter gestoken, een monster kwam tevoorschijn, werd geproefd, waarna de prijs werd bepaald. Of de boeren in die tijd altijd de waarde voor hun product kregen, betwijfelde onze verteller, want de gehele handel was in handen van een paar kooplieden. Eén van hen heeft aan dit boterkopen levenslang zijn bijnaam te danken gehad. Welke deze bijnaam was, vertelde onze oud-Beiler niet.

Was de botermarkt voorbij en waren andere zaken afgedaan, dan ging men weer op huis aan, meestal met een aantal nieuwe botervaatjes in de wagen. Ook werd veel boter aan de kluit verkocht. Deze kluiten waren in de regel met allerhande figuren prachtig opgemaakt.

Kuiper

Voor de botervaatjes moest men naar de kuiper, een ambachtelijk beroep dat vroeger in Beilen aan twee à drie gezinnen een goed bestaan opleverde. Onze verteller: "Alles was in die tijd op de boerderij geheel anders ingericht dan thans. Daar moesten roomvaten zijn en karn, botervaatjes en houten emmers en dat was allemaal kuipers werk."

Er woonden in Beilen verschillende kuipers. In de Kerkstraat woonde Jan Schram, aan de Hekstraat Job Brunsting en op de Kleine Brink Hendrik Huisman.³⁾ <

Het eerste huis rechts op de foto is dat van kruidenier Henderiekus Brunsting, de zaak werd naderhand overgenomen door zijn zoon Arie. In 1916 liet hij er schuin tegenover een nieuw pand zetten, waar nu restaurant City is gevestigd. Het oude huis werd in 1924 betrokken door H. van der Molen. In januari 1925 werd dit pand gekocht door Wessels uit Hijken, die er zijn schoonzoon Hulst een kruidenierszaak in liet beginnen. Nu is er een diervoederwinkel van Gils in gevestigd. In het daarnaast staande pand was het postkantoor. Albert Rons was er kantoorhouder. Toen het postkantoor naar de Kruisstraat verhuisde begon Albert Geertjes er een landbouw-werktuigenhandel. Henderiekus Knol vestigde er in 1961 een zaak in elektra. Het volgende huis werd bewoond door Lubertus Rons die daar een kruidenierszaak en boerderij had. Zijn schoonzoon Willem Gerding die de zaak overnam, had daarnaast ook een brandstoffenhandel. In de jaren '50 van de vorige eeuw werd de zaak overgenomen door Joop ten Kate, het oude pand werd in de 70-er jaren van de 20ste eeuw door de gemeente overgenomen en afgebroken. Hier werd een parkeerplaats aangelegd [De parkeerplaats aan de Weijerdstraat - red.]

3) F.C. Kerkhove, *Wandeling door Oud-Beilen*, Beilen 19..., 139.

Brinkstraat, anno 1908

Schenkingen

Van mevr. J. Brunsting-Jonkers heeft de vereniging een aantal knipsels (met foto's) uit het blad *Het Noorden in Woord en Beeld* ontvangen. Het betreft hier foto's van het Wilhelminaplein in 1929, een foto van het 25-jarig ambtsjubileum van gemeentesecretaris H. Thalen, de maandagmarkt in Beilen, Terhorsterzand en het Oranjekanaal bij Zwiggelterbrug.

Van mevr. T. Wolters uit Beilen ontving de vereniging een stenen kruik, waaruit de Canadezen tijdens de bevrijding bij de familie Beugeling aan de Brinkstraat 'whisky' hadden gedronken.

Lezingen

donderdag 11 september 2003: Jeugdherinneringen III. Een lezing met foto's over het verleden in de voormalige gemeente Beilen. Deze lezing wordt verzorgd door W. Bazuin-Brinkman, G.J. Dijkstra en H.J. Vos. In: Wilhelmina Zalencentrum, Beilen. **Aanvang: 20.15 uur.**

dinsdag 4 november 2003: Jeugdherinneringen IV. Een lezing met foto's over het verleden in de voormalige gemeente Beilen. Deze lezing wordt verzorgd door W. Bazuin-Brinkman, G.J. Dijkstra en H.J. Vos. In: Wilhelmina Zalencentrum, Beilen. **Aanvang: 20.00 uur.**

Bestuursmededelingen

Een 'biezunder' legaat

Op 21 juni 2003 ontving het bestuur een schrijven van notaris mr. G. Lindeyer, waarin stond vermeld dat Roel Reijntjes aan de Historische Vereniging Gemeente Beilen een legaat had nagelaten, niet vrij van successierechten en kosten, af te geven binnen zes maanden na zijn overlijden, namelijk zijn behuizing Kruisstraat 3 te Beilen. Naar aanleiding hiervan heeft het bestuur de afgelopen maanden een aantal keren vergaderd. In de eerste vergadering, op 21 juni 2003, is een procedure betreffende een mogelijke acceptatie afgesproken. Daarbij zou in de eerste plaats gekeken worden naar de kosten en in de tweede plaats naar wat de historische vereniging met deze woning zou kunnen doen.

Al vrij snel was het het bestuur duidelijk, dat aan acceptatie van de woning geen financiële risico's zaten. Integendeel, een eventuele verkoop, nu of later, zou de financiële lasten van de acceptatie voldoende dekken. Het besluit om de woning als legaat te accepteren heeft het bestuur in de vergadering van woensdag 2 juli 2003 genomen. In deze vergadering is afgesproken, dat de maanden juli en augustus gebruikt zullen worden om na te denken over het mogelijk gebruik van de woning door onze vereniging en eventueel door derden. Tevens zal deze periode worden gebruikt om ons te oriënteren over een mogelijke interne renovatie van de woning, waarbij deze woning een andere bestemming krijgt. Hierbij wil het bestuur zich laten voorlichten door deskundigen wat betreft een mogelijke interne verbouwing (architect) en de financiering hiervan (fondswerving). Ten aanzien van dit laatste punt is het voor het bestuur duidelijk, dat de vereniging een dergelijke verbouwing niet kan financieren. Anders ligt dat bij de exploitatie van het gebouw. Wij zijn ervan overtuigd, dat wij mede gelet op het ledenaantal, voldoende financiële ruimte hebben om de jaarlijkse exploitatielasten zelf te bekostigen. Op 13 augustus 2003 heeft het bestuur vergaderd over de mogelijke bestemming van het huis, waarbij is afgesproken dat de geuite ideeën door het dagelijks bestuur in een concept-notitie zullen worden uitgewerkt. Op donderdag 11 september 2003 zullen wij in een extra ledenvergadering de leden informeren over de stand van zaken tot op dat moment.

Website: www.historischevereniginggemeentebeilen

Extra informatie: Jeugdherinneringen (1 en 2); Nieuwsblad voor Beilen (1927-1928) en 't Roel Reijntjes Huus

Het pand

Het pand van wijlen Roel Reijntjes staat op een kavel met een oude bewoningsgeschiedenis. Hier willen wij ons beperken tot de geschiedenis van de 20ste eeuw.

In 1925 komen aan de Kruisstraat het in die tijd bekende café Brouwer, een 'burgerwoonhuis' en een perceel grond aan de Schoolstraat, gelegen achter de beide genoemde panden te koop.

Het café en de grond worden door de gemeente aangekocht en afgebroken om een weg van de Kruisstraat naar de Schoolstraat aan te leggen. Door de aankoop van de grond kan het gemeentebestuur een plein aanleggen voor het gemeentehuis: het Wilhelminaplein.

De burgerwoning wordt aangekocht door Hendrik Marissen uit Odoornerveen, een familielid van het echtpaar Reijntjes-Helling. De ouders van Roel Reijntjes worden dan ook de volgende bewoners van het pand. Zij woonden vanaf hun huwelijk tot 1925 aan de Brinkstraat. Jan Reijntjes heeft de woning aan de Kruisstraat omstreeks 1929 van Jan Marissen gekocht.

Extra ledenvergadering

Op donderdag 11 september 2003 vindt er een extra ledenvergadering plaats in het Wilhelmina Zalencentrum te Beilen in verband met het legaat dat de vereniging in juni 2003 uit de erfenis van Roel Reijntjes ontving.

De ledenvergadering begint om 19.30 uur en zal duren tot omstreeks 20.15 uur. Vanaf dat tijdstip vindt de lezing Jeugderinneringen III plaats.

Gafé waarin vergunning.

Woonhuis, Bouwterrein, Beilen.

Notaris SCHUTTER te Beilen zal op

Dinsdag 3 Februari a.s.,

des voorm. 10¹/₂ uur in na te melden te veilen café ten verzoeken van Mej. de Wed. J. BROUWER en kinderen te Beilen,

publiek bij toeslag veilen:

1. Het van ouds bekende en zeer gunstig staande

Gafé „Brouwer“

naast het Postkantoor te Beilen, hoek Schoolstraat en onmiddellijk a.d. Kruisstraat, waarin goed bekant café met vergunning en stalling en waarin vroeger met succes een bakkerij is uitgeoefend; Ingezet op f 3960.—.

2. Het daarnaast staande BURGERWOONHUIS met erf, in gebruik bij den heer J. Padding Jzn. en geschikt voor alle affairen.

Ingezet op f 3400.—.

3. Een perceel BOUWTERREIN a.d. Schoolstraat te Beilen, tegenover het Gemeentehuis.

Ingezet op f 980.—.

Een en ander te zamen groot 0.10.40 H.A. en met 1 Mei 1925 te aanvaarden.

De agenda

1. Opening
2. Vaststelling van de agenda
3. Legaat Roel Reijntjes
4. Toekomstplannen
5. Financiering
6. Rondvraag
7. Sluiting

